

ШЫҢ

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЫ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 189 (4673). 1960 ч. август 13, суббота. | Эртээ 20 көп.

ДУЖУТ АЖААП АЛЫРЫҢА МАССА-ПОЛИТИКТИҢ АЖЫЛДЫ КАЛБАРТЫР

Бистинь областың ажалчы чоңнары, чурттуң бүтү чоңу-биле бир дөмөй, экономиканы улам ийик жөндөрүнчө, совет кижилеринин материалдык чагатай байдалын улам ийик өкүлдөрүнчө уланган СЭП ТК-ның өкүлдөрүнчө уланган СЭП ТК-ның ийик Пленумунун шийтпирлерин ажалчы улуу политиктиг көдүрүшкүн-биле өөренип турарлар. Областың ажал-ишчилери ажал-агыл болгаш култура тургузушкунуңа чамдык чедикшинерин чедип алган дөдөрүн бири чартык чамдык түндөлдөрү өргүскөн.

Улус ажал-агылчы чутууда кампаңа — мал чөмөрүнүн белеткелди дүжүт ажаап алышыкчы-биле дактырылгач турар. Мал чөмөрүнүн белеткелдинин темпирин улам ийик дүргөдөп тургаш, дүжүт ажаап алышыкчынын чедикшинерин чорудар чорук ажалчыны күжүн билдинди таарыштыр тургузарын, механиктерин чөп ажалчыларын, агрегаттарын тода ажалчыларын партия, совет организациялардан, колхозтар, совхозтар удурутчуларындан негеп турар.

Ажалдын бүтү амырларыңа күженишикчиңиң тургузар ужурут. Тарааны өй-шанда чидир чокка ажаап алыр — дүжүт ажаап алышыкчынын 10 — 12 ажал чунеринде чидир чокка ажаап алыр талазы-биле көдөнчө ажал-ишчилеринчө алган социалист күнөөлөрдүн алдырыңа-биле күдөдөр төлөдө механизаторларын, колхозчуларын, совхозтар болгаш СТС-тер ажалчыларын шийтпирлер ужурут кол сорулгазы бо-тур. Бандың-даа ажал-херекти кижилер, кадрлар шийтпирлер болгай, оң ажурда оларынчө дугайында сакшы човашкынын дүжүт ажаап алышыкчынын баштайгы күннөрүндө ажалчы сакшы херек. Дүжүт ажаап алышыкчында ажалдап турар бугу кижилерин хаара тутуван турар кыдыр масса-политиктиң ажалды шак ийчаар кыдыртыр ужурут. Планарны ботандырар дөш демиселде күчүлүт күш болза социалист чарык болур деп чүве билдинир. Партия организацияларын социалист чарыкты удурутун улам дөш ботандырар, ону калбарып, оң тодаргай көсүк болурун хандырган тудум-на, алдынган социалист күнөөлөрдүн долур болгаш ажал күдөдөрүнчө таарычталык байдалдар ажал-ишчилерге тургустунар ажаар.

Дүжүт ажаап алышыкчынын үзүндө чорудар партия-политиктиң ажалдык планын чогадыры СЭП райкомарын, колхозтар, совхозтарын партия аге организацияларынчө күдөдөр-дир, ыдык планнар Каз-Хем, Танды болгаш еске-даа районнарда чогааттырган. Каз-Хем районун чамдык колхозтарын, Танды районун «Совет Россия» көдө ажал-агыл артелинде, «Элегес» совхозта материалдык шанал хемчеглерин социалист чарыкка билдинди ажаллап турар. Рышка хунуң азы беш хонкутун нормаларын ажал күдөдөрүнчө дөш тысыр ажал шаналын баш буртуңар доктаткан. Хүн бүрдө, азы беш хонгаш-ла социалист чарыктын күнөөлөрүн бир уаа удуруп, тилекчилерге кызыл тучугаштарын болгаш ажал шаналдарын тып-

Эш Н. С. Хрущев КУДР-га баар

Көрейниң Күш-ажыл партиянын Төп Комитеди болгаш Көрейниң Улус-Демократтыг Республиказының Чазза СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-нің Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. С. Хрущевтин КУДР-га көзүн СЭКП ТК-дан болгаш Совет чазактан дилөөн.

СЭКП ТК болгаш Совет чазак ол чаладыкчынын улуу сетки хамышыкчы-биле күдөдөр алган.

Эш Н. С. Хрущев Көрейниң Улус-Демократтыг Республиказында бо чамдык октябрьчө өгөзүндө баар.

Херэженнернин үшкү Бүгү-тыва хуралы

Дүүн, август 12-де, областың херэженнеринин үшкү Бүгү-тыва хуралы болган. Хуралды область Советинин үзүскөч комитетинин даргазы эш А. М. Чибба ажалгачкан.

Херэженнеринин үшкү Бүгү-тыва хуралыга ССРЭ-нің улус ажал-агылчы өкүлдөрүнүн чеди чыл планын хуусаа бетинде күдөдөр дөш социалист чарыкка болгаш ажалчы чоңнарынчө коммунист кижизидилгезин херэженнерин киржилгезинин дугайында айтыргын чуталашкан. Бо талазы илеткелди СЭКП обкомунун бири секретары эш С. М. Тона кылган.

Хуралга областың үзүскөч комитетинин чамдык ажал-агылчынын, улус өөрдилгезин болгаш кыдык камгалазынын, эртемниң болгаш култураның ажал-бүрү профессионалдык кижилери, партия, совет ажалдыкчылар — чөп-чөрдөн сонгутуруп база чалаттырып келген херэженнер кырышкан.

Областың херэженнеринин үшкү Бүгү-тыва хуралыга Хазас автономнуң областың херэженнеринин төлөкчилери база келген. Оң составында: СЭКП обкомунун инструктору эш М. М. Инниженова, Абаканда херэженнер божуур бакчынын аргелекчи эш Н. Н. Пашкова, «Октябрьның 40 чымы» колхозун саанчы эш Е. С. Саржанова.

Хуралга болган илеткелдин талазы-биле хуралдың хөй-хөй кирдикчелери савал берген. Хуралдык өтөдү даразында номөргө үер.

Тыва автономнуң областың бүгү зоотехниктеринге, агрономнарыңа, мал эмчилеринге, инженерлеринге, механизаторларыңа болгаш көдээ ажал-агылчының бүгү ажал-ишчилеринге

областың көдээ ажал-агылчынын тускай эртемниглеринин чөвүлел хуралының киржикчилеринин КЫЙГЫРЫ

Эргим эштер! Областың көдээ ажал-агылчынын тускай эртемниглерин, бистер бодузустуң чөвүлел хуралымыска чыгып келген, бүгү көдээ ажал-агыл бодуругузун улам ийик көдөрүр талазы-биле тускай эртемниглеринчө болгаш көдээ ажал-агылчының бүгү ажалдыкчыларынчө мурунда салдынган сорулгаларын чуталажып, көдээ ажал-агылчы чорударынчө эртемге үндөдөдөн системаның бодуругузге ажалчыларга үндөдөдөн, эртемниң болгаш мурунчө дуржулганын чедикшинерин колхозтарынчө база совхозтарынчө эң дүргө шижээдип алырынчө аргаларын чуталажып төлөдөдөдөн.

Бистинь областың көдээ ажал-агылчынын ажал-ишчилери чеди чыл планын хуусаа бетинде күдөдөр дөш демиселде бодуругузге көдөдөр база 1960 чылда күдөдөр 19,5 муң тонна этти, 14,2 муң тонна сүттү, 1600 тонна дүктү саады, мыйыстың бода малдын баш салын 12 хуу, оң иштинде иктерин 14 хуу, хойларын 18 хуу, хааннарын 8 хуу көдөдөр күдөдөдөн алганар. Бо сорулгаларын шийтпирлеринчө бистер бүгү аргалар бар.

Танды районун «Кызыл партизан» совхозу (кол агроном эш Дорухов, кол зоотехник эш Галикин), Каз-Хем районун Ленин аттыг колхозу (агроном эш Брагин, зоотехник эш Николаева), Барыин-Хемчиң районун «ВЛКСМ 30 чымы» колхозу болгаш чамдык еске-даа ажал-агылчы 1960 чылдык бирги чартымында күдөдөр сүт, эт, дук садыр талазы-биле алган күдөдөдөр чедикшинерин күдөдөдөн.

Фермаларга ажалчы мурунчө аргаларын ажалчылашкан. Би-Хем районун «Кызыл тараачы», Каз-Хем районун Ленин аттыг, Чөп-Хемчиң районун «Искра» колхозтары чыл бүрү иктерин сүткүр продуктулуун бедилди турар, а Бүрү районун «Торгалы», Тес-Хем районун «Чодура», Чөп-Хемчиң районун «Октябрь 30 чымы» болгаш еске-даа колхозтар хойларын дүжүр продуктулуун бедилерин чыл бүрү чедип аң турар.

Тарыга шөлдөрүн калбартыр, чөп болгаш мал ажалчы механизаторларынчө чорудар талазы-биле чамдык эки түндөлдөр чедип алдынган.

Ийчаала-даа бистинь областың чамдык колхозтарынчө, совхозтарынчө болгаш көдээ ажал-агылчынын хөй-хөй тускай эртемниглерин ажалчында улуу чедикшинерин барын жохуудан турар колхозтарынчө, совхозтарынчө, бригадаларынчө болгаш фермаларынчө чажектери көргүзүп турарын минир херек.

Бистер ам көдээ ажал-агыл талазы-биле улам хандал кирер болгаш чүве тарыга шөлдөрүн калбартыр, малдын баш сайн көдөдөрүз эвес, харын агротехниканын, эртемниң болгаш мурунчө дуржулганын эң дөдөр чедикшинерин шижээдиринге үндөдөдөн, дүжүттү бедилер, мал ажалчынын продуктулуун көдөдөр ужурут бис.

Бистинь областың колхозтары болгаш совхозтары амгы үеде чүве тус-тус мурунчө аргаларын эвес, а харын областың ажал-агыл зоналарынчө болгаш ажал-агылчынын бойлук-экономика кылдыр байдаларын өөренип турган, организацик, агротехниктиг, зоотехниктиг хемчеглеринчө системаны шижээдип турар эртемниң болгаш мурунчө практикалык бүгү комплекслиг чедикшинерин бодуругузге ажалчы арганы берип турар көжүлдөдөн ыдык денелени чедип алганар.

Ажал-агылчы чорударынчө шийтпирлерин ботандырарышкан, хамыктың мурунда чөп-чөрдүн байдаларында дүжүтүр колхозтарга, совхозтарга ажал-агылчынын специализацияларын, ажалгадык чөп-чөрдүн, күш-ажалчы кулдарынын болгаш техниканы эң ажалчы ажалчыларынчө аргаларын ылап талдардыр эргөжөк чутула.

Каз-Хемде тараа ажаалдазы эгелээң

САРЫГ-СЭП. (Телефон-биле). Каз-Хем районун колхозтарынчө шөлдөрүнчө чөп дүжүттү таразынын ажаап алышыкчы эгелээң. Бир дугаарында «Ленинниң орун» колхоз Кадыр-Эл шөлүндө арбайны август 10-да нешип кирген. Машинист эш Нулаков тараа эгер машина-биле август 10-нун хунуңдан 11-нин кирген 10 шапка чедип 14 г арбайны тавыччалы нескен. Бо хуннөдө «Номмуниче орун», «Октябрь 30 чымы», «Октябрь 14 чымы» болгаш «Бурнугар» колхозтар незилдени база эгелеп турар.

Кукуруза көвей турда — эът, сүт база элбек болур

КУКУРУЗА БО-ДУР!

Танды районун «Межегей» совхозу бо чылын эзэң хөй гектар чөдө кукуруза тараан. Оң үнүжү ийиктиң-биле күдөдөр болгаш чамдык чөдөдөр эзүдү кукуруза деп чүве бо-дур кылдыр сактыдыр, чөдө дымка эл үнүштү болуп турар.

Межегейниң Эртине-Булак үстү чарымында даг бедиле 150 гектар шөлдө комсомолу кукурузачы Петр Пикалонун тарин өстүргөн кукуруза эң-не дөдөр болуп турар. Эрткен чылын андырган, бо чылын ийик улангышыкчыны ийиктиң чөдө кукурузачы тараан. Кукуруза тараан бо шөлдү чылын үзүн болгаш доора дургаар дөдөрчөдөн ажаллап кылырын Петр Пикало чазаккан чоруткан.

Амнык кукурузачынын кукурузачынык бедик дүжүдү дөш үндөдөн кызымаккы күш-ажал халас барбаан. Бедик чагай кукуруза шыргай чыраалар деп кылдыр үчүп келген. Оң силос амдыр дөдөр-не ажаап алыр деп турар. Оң кукурузачынык тектар бүрүздөдөн ортумаа бедик 500 центнерден эзэң эвес нөгөдөн массамы ажаап алыр кылдыр санап көргөн.

Чурукта: совхоз директору Валентин Гаврилович Пашенковун болгаш ында партия организациязынын секретары Александр Константинович Петровтун кукуруза арызында туруп алган, оң үнүштүң байдалын көрүп турары.

Фото В. Уколовтун.

БӨГҮН — КҮШ-КУЛЬТУРЖУНУҢ БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ ХҮНҮ

ССРЭ-нің спорт ийитилелдеринин болгаш организацияларынчө Заилелиниң Төп Чөвүлелинин даргазынын оралачысы Д. В. Постников-биле бесөдө

Чоннуң кадымын дугайында коммунист партиянын болгаш Совет чазактын сакшы салымчынын бир чайынаача херекти болза бистинь чуртта күш-культура шижээдиринин калбарышкынын болур. Күш-ажалчы күчүлүт көдөрүшкүнүн, тайының чөдөдөрү болур совет чурттуң ат-алдырынчө өсүшчө турар байдалында совет күш-культура болурун ба-йыралаңга белеткенип турганар.

Чыл дуртуңда бистинь күш-культурачыларынчө оруу көсүк — оларынчө хуусалы 3 миллион ажал кижиге көдөдөн. Массалык шижээдиринин кол эвенору — күш-культура колхозчелери быжыккан, улам амдык чөп-чөрдүн күштүгү апарган. Мыдыг эвенору бо чылын 190 муң хире саваттынын турар. Ленинградтын оптик-механика заводунун, Риганын трымвай-трөллейбус трезинин, Ливачер аттыг автозавотун, Тбилиснин политикни институтунун боттарынын чедикшинерин-биле билдинир күш-культурачылар оларынчө арызында бар.

Массалык күш-культурачынын ийик күштүгү эвенору чөдөдө база көстүп көрүп турар. Колхозтар боттары стадионаларын, сүт-га эштер тускай чөдөрлөргү, хаак базаларынчө болгаш харын-да спорт ордунуларынчө апаргылазын ам кым-да билер. Бистинь көдээ спортчуларымыска делегей маргылааларында кирип турар апарган болгаш көдө амныкчынык делегей өмнөдөрү мазаыла тилекчилер болу берип турарлар.

Бистинь чуртта ийитили-биле 24 миллион күш-культурачы бар. Чүве улус спорттун орууга кирген кижилер эвес, харын база болуңуң биге сеткилдиг-биле, болуңуң ызынны-да болгаш, спортчу мен деп саваттымай чөп-чөрдүн кижилер-да спорт шөлүң келген баштайгы хунун чагай өстөр-биле сактып чуталаар. Оң миллион-миллион ажалчы үстүңе чуратайла кирбөдөн чутажок. Оларга күш-культура дөдөр дымталынганы, амдыралдын хооруну көдөдөр алганар. Олар ажал хунун өргөң гимнастика-биле өгөдөр, көстүп шыгында турчи шөлдөр кызыр, баг кагар, дол бөмбүтү ойчаарар, сүт-га эштерлер. Хөрийниң болгаш көдөдөн 6 миллион ажалчы чоңнары ажал үзүндө бодуруге гимнастикамын кылып турар.

Күш-культурачы ол аддык коллективтеринин сорулгазы спортка шыктыдыгыларынчө ол массамык организацик, оларын стадионаларга, спорт шөлдөргө үндөдөрү болур. Сөөлү чылдарда Ленин аттыг Төп стадионунчө үндөдөр-биле хөй-хөй хоорайларда ортумаа болгаш улгады берген назымды кижилерге ийик күш-культура белеткелдинин секцияларынчө тургуздулаан. Ам 3 миллион ажалчы улгады берген кижилер

туктулары амдыга чедип алырар. Эрткен чылын районунчө колхозтары ийитили-биле 310 г кукуруза тараан, ба бүрүздөдөн 300 гадан эзэң эвес нөгөдөн массамы алыр деп бедиктен күдөдөдөн алган. Херек кырында кым-да колхозтун кукурузачылар эвенору чыл дүргүзүндө озурулар арызын ажаллап кылырын, бөк үнүштерин аштарын чорутууна. Чызын болуп кур болгаш куруккан чөдөдөр тараан кукурузалар эки үнөң. Оң колхозтарынчө кукурузачыларынчө «бистинь ажалчынык түндөлдөр» деп мактанар чызында чүү деп... эрткен чылдыгы ар гавысты хергеленей-ле бис. Амгы чүве-ле болгай. Силосаашкынын чөп кырында сакшы арга-биле чөдөдөрүн шийтпирлер бис.

«Кукуруза бири айтыргыч хамыктың шыгынын удураанып турар. Чүү ыдыг «амыр арга ол? О дөдөр «амыр» эвес, ажалчы биче, кеди чөк, амдыкчы хөңнүгү арга чүве. Мал ажалчы ол улус колхозчу кукурузачы чөдөдөр-биле үнөдөн көрбөй турарында мынчаа чөдөр кукуруза ажаап алыр койбай бешик чөк. Мынчанга чылдык-на ала-чаагаарлазын-биле үнөң кукурузачы дүжүдүн район көдөдөр болгаш колхоз төвүндө хөй кижилер шөд-гөшкүн дузын-биле «буу-хаа» чидирингил ажаап ал келген. Ам бо чылдык ол эки дүжүдүн база мынчаар «амыр» ажаап алыр деп турар-дыр.

Кукуруза өстүргөдөн болгаш оң дүжүдүн ажаап алырчыке сакшы салаан, төдөдөдөн практикадан Тес-Хемниң колхозтарынчө уду-

Совет спорттун алдыры бо чылын дашкында ажалдан артык бедик болуп турар. Делегейниң бугу рекордтарынчө чартык хире кезип бистинь спортчуларынчө хандарында туруп турар. Чүве 1958 болгаш 1959 чылдарда делегейниң болгаш Европаның чемпионаттарында тилекчилер дөш: 495 алдын, 213 мөңгүн болгаш 144 хулер медалдарын бистинь спортчуларымыска алганар. 1960 олимпий чылын совет спортчуларынчө өт-бүзөң боттарынын күдөдөрүндө спорттун 19 хөдөрүнчө ийитили-биле 144 чемпионаттарынчө болуп ужурамын турар, мынчаарга АЖП-та чүве спорттун оң хөдөрүнчө талазы-биле 33 кижиге дөдө спорт аттарынчө болуп турар. Мынчанга, совет спортчуларынчө чөп-чөрдүн турары улустар арызынын эш-тузунунчө спортчу ужурамынчө чымы-биле көдөдөр турары таварылга эвес. Чижээлээрге, Совет Эвилелинге эрткен чылын дашкынын спорт талазы-биле 352 бөлүк төлөлдөр чоразан. Бистинь 353 коллективтеринчө дашкыга чоразанар. Бистинь спортчуларынчө ужурамынчө чымынчө талазы-биле делегейниң 65 чурттары-биле харылаалыг.

Совет күш-культурачы бо чылын боттарынын улус байыр-алын XVII олимпий өмнөдөрүндө сөөлү белеткелдинин эң күштүгү спортчулар төндүрүп турар үеде уткуп турарлар-дыр. Олимпиянык маргылаалары чүве бистинь мастерларынчө быжыктып быжыктып шыгалдамы болуп чүве эвес. Боттарынынчө коллективтеринчө мержедилер спортчуларынчө кижизидип, совет спорттун тугун оларга тысып берген миллион-миллион совет күш-культурачылар Рымге шыгалдамы тударлар. Совет кижилер, бистинь улустун спорт талазы-биле ол төлөлдөдөн олимпиядага чедикшинеринчө болурун күзөшкөдөн, улустар арызынын ол эң улус спортчу маргылааларынчө үзүндө олимпиядага айырмачык байдалды тургузарымыз мөң мурунудыгы чылдардамын-биле бир дөмөй чутула ролду олар ойларлар дөдөрүнчө бүтүрүп турарлар. (СЭТА).

ХЕРЭЭ ЖЕННЕРНИН ҮШКУ БУГУ-ТЫВА ХУРАЛЫ

Чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышка болгаш ажилчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинге областын херээженнеринин киржилгезинин дугайында

СЭКП обкомунуң бирги секретары эш С. К. Токанын илеткелинден

Астрахань область. Волганьң солагай өршинде саазым-картон кылдыр улуг комбинатты түдүп турар. Ол бұдуруге сава кылдыр картонну, саазымны, волонистиг плиталарын, картон хааржактарын кылдыр. Ол продукцияны кылдырып кымыршыты амырлар. Областа кымыршыты кураары чыл бүрүдө ийи миллион тонна болуп турар. Комбинаттың бирги өөлүзөн 1961 чылда ажылгага киялер. Чуртунда: комбинат түдүүнүң шөлдү. Фото А. Леонтьевни.

Херээженнериниң үшкү Бугу-тыва хурамы бистиң чуртувустуң амыдыралында чугула үеде болуп турар деп эш Тока илеткелни эгелеп. Бистиң Улуг Төроон чуртувустуң амыл-агыч болгаш хурамын тургузушунуң бугу амырларында хайгамчыктыг чедишкенини, күчүлүг күштериниң шыгарынын чечетелиниңини бистиң-биле кады делегенин чаагай сеткилди кижилерин өөртүп турар.

Илеткелдин өге кезээ бистиң чуртувуста коммунистиг тургузушунуң улуг-чаагай сорулгаларына, ылаңгыма чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш совет кижилериниң эрес-мадырлыг демиселниге турсактагын. СЭКП-ниң XXI съездинин хулаас алганы чеди чыл планын чедишкениниң күчүстөнип турарын партианың Топ Комитетинин ияль Пленуму тодаргай түгүткөсө. Улус амыл-агынын шыгарангай чедишкениниң түңнелинде совет кижилериниң амырлар болгаш культурулук деңгээли дүргөн болгаш чайгылыш чокка бедип турар.

КОМУНИЗМНИН ИДЕПКЕЙЛИГ ТУРГУЗУЧУЛАРЫ

СЭКП-ниң XXI съездинин амыл-агы чыгышы коммунистиг тургузушунуң улуг-чаагай программага боттадырышыга бугу улуг-биле кады бистиң алдырлыг херээженнериң дика улуг салымшыкыны киярип турар деп илеткелчи түгүчүлөп. ССРЭ-ниң улус амыл-агында амылдан турар амылчыларны болгаш алың-хаакчыларны 47 хуузу, улус өөрдигезинде — 69 хуузу, а кады камгаламында — 85 хуузу ам херээженнер болуп турар.

Коммунизм тургузушунуң улуг сорулгаларын чедишкенини шийитирлээр, коммунизмин мате-риал-техниктиг суурун тургузары, ССРЭ-ниң кол экономикалык сорулга-мын — чоңуң кажи бүрүңгө ошартып продукция бұдуер талазы-биле өң сайыраңгай капиталистиг чурттарын кыска хуусаада четкеш, өртөр сорулгалы боттадырып бистиң мадырлык херээженнериниң чогадымчы болгаш күш-ажылы салымшыкындан хазаржар.

Совет херээженнериниң сорулукту күш-ажылы, Төроон чурттуң мурнуна оларның шыгарангай ачы-хавыламы бедип-биле үнелетип турар. Чүгле 1955 — 1959 чылдарда безин 70 муң херээженнер, ССРЭ-ниң өрденири болгаш медалдары-биле шаңкатылаан. Ол-а үеде 314 херээженнерге Социалист Күш-ажылдыг Мадыры деп бедик атты тывыскаан, а 24 херээженнер ам атты ийи даңкыр алыр хавыламы болган.

Бо чорук совет херээженнер дугайында коммунистиг партианың болгаш Совет чакыткыч улуг сөгүш салымшыкынын дугайын херечилеп турар.

Он ийи, эш Тока бистиң областын амыл-инженериниң чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш демиселини дугайын чугаала-шышаан, областын социалистиг хулаагелерини күүседиринге херээженнериниң киржилгезин тодаргайлап айткан.

Бистиң областын үлетпүр бұдуура-гелеринде хей-хей херээженнер ай санмыла бұдуурле даалгаларын ажыр күсүдип, оларнын чамдымы патриотту чаа эгештирериниң индиаторлары болуп турарлар. Чижээ, коммунистиг күш-ажылдык бригадалары болгаш шыгырчылары деп ат дээш чарыштын коллективтиг индиатор херээженнер — область типогрфиязынын Анав Поповага баштаган паракластик болган. Ам үеде эш Попова не болу берген, тур шылаапп турал-аа, оң бригадалы амылдын темпизин куудатпайн турар. Ол бригада чарыч чылын даалгавын 120 хуу күсүткен. Бригаданын бүгү жеңгүнери боттарынын билини болгаш амылга мерге-жилини бедип, бот-тымыгыр ури чүүл өөлүмүндө, спорт хемчеглеринде киржил турар.

Бистиң областа ам үеде ол хуудатат дээш 123 бұдуурле бригадалары демисел турар. Оларнын арасында эштер Яковлева (Каз-Хем району), Момыштыл, Станюк, Петрова (Кызыл хоорайда) ышкыш оон-даа өске хей-хей херээженнер бар.

Коммунистиг күш-ажыл бригадаларынын болгаш шыгырчыларынын чарыжынын муракчыларынын Москва мйла болган Бугу-өзлөк чөтөк хурамына бистиң областын төлөөлери, оларнын арасында херээженнерден «Тыва даг-дүгү» комби-

наттын тудуунуң дашчыны Монгуш Яска болгаш «УТРА 25 чымы» совхозтук саанчымы Сат Адама база кияришкен.

Будурулгениң чарыкчылары, мастерлары херээженнериниң саны өзүп турар. Оларга «Тыва кобалы» комбинаттын тудууда дашчы Клавдия Кунгаа, даярнылга комбинатында Ондар Седдамы, алгы заводунда Галдина Огоренко, сүт заводунда Мария Бажина, Сарыг-Септин үлетпүр комбинатында Валентина Воронина болгаш оон-даа өске хей-хей херээженнер хазаржар.

Тууйбу заводунда Амыр Бузулар, «Тыва туду» трезинде Евгения Сафронова олар он-он чылдарда кызымак шудурга амылдан турарлар. Иңдыг амыл-инженерге бо бедик индирден улуу-биле четтирдис деп чугаалашышаан, оларнын амылданга болгаш хууунда амыдыралына ам-даа өң чедишкениниң болурун күзөп херек.

Хей-хей херээженнер амылдан турар үлетпүр бұдуурагелеринде болгаш тууду организациаларында бар улуг чегестерин илеткелчи чугаалаан. Четпес амылды үлетпүр бұдуурагелерде херээженнер чөвүлелери херээженнер ортузунга масса-политиктиг болгаш организакчы амыл-агы чегестериниң турар. Иңдыг чоруктуң түңнелинде эш Хавратованың баштап турары даярнылга комбинатында коммунистиг күш-ажылдын бригаданы өөлүтү үеде суларай берген.

ХЕРЭЭЖЕННЕР — НӨДЗЭДЕ УЛУГ КҮШ

Областын көдээ амыл-агынын амыл-инженериниң бо чыгыш социалистиг хулаагелерин болгаш ол хулаагелериниң канчаар күсүстөнип турарын эш Тока тодаргай чугаалаан.

Көдээ амыл-агы бұдуурагелеринде колхозчу болгаш совхозтар амыл-агы херээженнер улуг ролдуу. Областа чүгө саанчылар болуп амылдан турар херээженнер безин 1200 кижиле. Оларнын арасында амылчыны шыгарангай чедишкенини чедиш алган Серафима Бакуова, Мады Бичин-Уруг, Александра Белоусова, Ульяна Яковлева, Сара Сат, Ооржа Анайма, Тулуш Макпа оларнын аттарын хуудаткылаан-биле адал турар бис — деп эш Тока чугаалаан.

Бин-Хем районун «Кымыл тараачын» колхозунуң Туран фермазынын саанчылары инектери ажап чегестер талазы-биле улуг амыл-агы түдүүп келгенин түңнелинде ол ферма саалда талазы-биле областа бирги чегестериниң турар. Фермазын саанчылары 1959 чылда саар инек бүрүзүндө 2427 кг сүтү саткан, а бо чылдын бирги чартында артын чылдын ол үезинде 135 кг хей сүтү инек бүрүзүндө алган.

Ол фермада С. Бакуова областын саанчыларынын бирги чегестерин чыны өөлөп. Бо чылдын инек бүрүзүндө 2800 литр сүт саар дээш хулаагелени ол күсүдип шыдарынын бугу башкылары бар. Бо чылдын 6 айларында ол бир инектен-не 1588 кг сүтү саткан, ол дээрле областа бир инектен-не ортума-биле саар алдынган сүттен үш катап хей болган.

Туран фермазынын саанчылары чүгө фермада өң амылдан турар эвес. Херээженнер чөвүлелениң даргазы Василиса Михайлованың (колхозтук өң эки былаа амакчыны) башталганы-биле олар бажың бүрүзүң чамыла маштар, чечектерли салчыгаштары өстүрүп, тыва херээженнери хаб, пелене бижырдырышса, бажың чугайларына, хеп чур-рунга, дотамак чунар-бажыңнарына өөртоккөнөр.

Ол фермазын коллективтин деңгээли амыл областын өске фермаларына болгаш саанчыларына үлетпүр болуп — деп, илеткелчи үелдеп.

Каз-Хем районун Ленин аттыг колхозунуң саанчымы Ульяна Яковлева хол-биле саалданга электери саалдаже шалчөөш, 65 инектери саары-биле болууга дүң хулаан алган, бо чылдын 6 айларында 57 муң литр сүтү саткан. 12 саанчыларынын орнунга фермада ам 4 саанчылар амылдан, кажи бүрүзү-ле 42-ден эвөш эвес инектери саап турар. У. Яковлеваның өөрү К. Мышка, Ф. Воронова, У. Фоминаның аксеткилди амылдан, ай санмыла-ка кижиле бүрүзү 1500 — 1600 рубльди амылдан ап турар.

Ульяна Яковлева, Сара Сат, Серафима Бакуова ышкыш алдырлыг өтөкчүлүк бистиң областа он-он эвес, а чүе-чүс түрүн дээш бугу хемчеглери алыр херек.

Ол муракчылар-биле чегелештир, четпес амылдыг фермаларын эш Тока айткан. Бин-Хемниң «Тилелге» колхозунуң Сүт фермазында, Таңдынниң Сталин аттыг, Улуг-Хемниң «СЭКП XX съезди», Сүт-Хөлдүң Калинин аттыг, «Бора-Тайга», Бай-Тайганын «Тилелге» колхозтарында сүт саалдан дика куду болуп турар.

Ол колхозтарынын фермаларында база-ла херээженнер саанчылап турар. Херээженнер чөвүлелери олар-биле өң амыл чорутпайн турар. Муракчы фермаларын, саанчыларынын дуржугаларын өөренип, амыл-агы херек.

Ногаа болгаш картофель амыл-агы чегестер кичээңгей салып, оларнын амылданга багай чоруп турар районнарын болгаш колхозтарын, көдээ амыл-агынын тускай артекиниң илеткелчи шүтүмчүлөп. Ногааларын болгаш картофельдин өң дүжүдү өстүреринге херээженнер кол күш болурун херээженнериниң II Бугу-тыва хурамы айткан турбуже, партия райкомнарын херээженнер ортузунга амыл талазы-биле килдистер, херээженнер чөвүлелери өңүткөн.

Агар-бодуустуң таарымча чөк байламындан бо чылдын тараанын дүжүтү дика куду болган. Оон-биле холбайтыр, шөлдөргө өзүп үнгөн дүжүттү бичим-даа хоратпайн шүлдүзүң чогуру өйдүе ажап алмырнын аржежик чугааламын илеткелчи чугаалаан. Бо амылга херээженнерини мобилизаастар талазы-биле херээженнер килдистер, чөвүлелери улуг амылды кылдыр жуурду. 1959 чылда биске 584 колхозчу херээженнер күш-хуунуң минимуму күсүстөп, хей-хей херээженнер бо чылдын-даа колхоз бұдуурагелерин кияришпейн турар деп чугаалааш, херээженнери колхоз бұдуурагелеринде илеткелчи кияриштериниң сорулгаларын илеткелчи айткан.

БИЧИН УРУГЛАР БИСТИН КЕЛИР УЕВИС

Өзү оран амыл салгычларынын коммунистиг кижизидилгезин бистиң херээженнериниң улуг ролдуу ойнап турарын илеткелчи тодаргай факт-чижектер-биле көргүскөн. Областын өөрдилге черлеринде болгаш инти билиг школаларында 1869 херээженнер, оларнын иштинде 365 тыва херээженнер уругларынын өөрдил, кижизидилгенин чаагай херээженне боттарынын билгелерин берип турар. РОФСР-ниң школаларынын алдырлыг башкылары атты эштер Чылбак, Ладанова, Житкова, Пирьё, Селина, Долгар, Башкарева хуудаткылаан-биле эдилеп турарлар.

Эрткен өөрдилге чылдында областың үш чүс амыл башкылары өөрдилгени бедик шызырын чеди алган. Оларнын арасында эштер Селина, Пятюшкова (Тураның № 1 школы), Алдыч, Мынте, Лулка (Каз-Хем район), Монгалын (Эрин район), Маркелова, Гребнева (Кызылдын № 1 школы) болгаш оон-даа өскелер. Олар өөрдилгени амыл-агында холбайтырарын амыл-агы аргаларын өң амылдан турарлар.

Эки амылдыг школалар-биле чегелештир өөрдилге шымыр куду болуп турар школаларын илеткелчи айтканмын, областа уруглары бугу-ниңи өөрдилгеге хаара тударында бар четпестерин демилгелеп.

Не херээженнер бистиң уругларынын өстүрүп кижизидилгени улуг болгаш харымсалгалыг сорулгалы күсүдип турар. Не кажи дээрле амыл-агында орутка бирги сүмлекчи, бирги өөрдилчи болуп.

Социалистиг интилекте не кажи сөгүш салымшыкы-биле хураалеткен. Амыл херээженнериниң амыл-агында уруглар асылери, саатары чугула уруу-дуулам. Областа пневер лагерлеринде хей-хей уруглар даштанып турар. 35 уруглар саатарында 2159 уруглар, 46 уруглар асылеринде 1515 уруглар бар. Оон ангыда, областын нечаш бажымы, 4 школа-интернаттар амылдан турар.

Түрүгениң болгаш хей-интинин сөгүш салымшыкы болгаш дуурагелер бисте чамды өң-бүлелерде шын эвес амылдан турарын таварылгаларын илеткелчи шүтүмчүлөп. Чижээ, «Тыва туду» трезинде амылдан турар М. Золотухина уругчу аралган турду, оң огу Сергей оорлар, хуудаткылаан чорук кымырчы кадымы турар. Ол чамдык Кызыл-Макамын сууда 11 уруглардыг Хомушку Хаавитмаа уругчу аралган, бисе хуудаткы чорук дээш каш удаа хемчег ал-

дырткан. Иңдыг чоруктар Барыш-Хемчик районда эвөш эвес.

Кыс уругларынын кижизидилгезинде таарымча чөк чоруктарын бисте барын илеткелчи демделешпешаан, бо дугайында чугула кичээңгей салырын айткан.

Бижик билбес кижиле политикандан дашкар деп В. И. Ленин айткан болгай. Иңчаарга бистиң областа ам-даа бижик билбес 2800 чыгыш херээженнер бар. Партианың Таңды райкомунуң херээженнер ортузунга амыл талазы-биле килдизиниң өргөлөкчизи эш Даш-оол «бистиң районда бугу херээженнер бижик билдир төлөдө, бижик өөренир бөлүм-нер тургуспаан бис» дээн. Херек кырында 326 херээженнер бижик номчуп билбес. Бижик билбес чорукту уруткаар талазы-биле партия райкомнарын херээженнер ортузунга амыл талазы-биле килдистер, херээженнер чөвүлелери херээжен активчилер улус өөрдилгенин органдары-биле кады харымсалгалыг болуп жуурду.

АМЫДЫРАЛГА КУЛЬТУРА ДЭЭШ ПОХОДЧЕ

Чоңуң кадым камгалаарынын херээженне херээженнериниң улуг роль ойнап турарын илеткелчи доктаган. 30 чыл мурунда Тывага өң негеле амыл-агы херээжен кижиле чарыч-даа чөк турган болза, ам 1000 ажы херээженнер амчилер, фельдшерлер, сестралар болуп амылдан турар. Кызылда амчилер Ирина Карагай, Галина Федорович, фельдшер Анна Доржу, Чоон-Хемчик районун «Кымыл тараачын» колхозта мелунук өргөлөкчизи Галина Дамба болгаш оон-даа өскелер амылгы чоннарын ынакшымын болгаш хуудаткелчи боттарында синиктирген.

Иңдыг болза-даа амылгы чоннарын кадымын камгаламында улуг четпестер бар. Малчынарга барбайн, тайылар амылгы четпес чоруду, хей-ниңи амылгы кияришпейн турар эмелте амыл-агы чамды болгай. Бай-Тайга районун Сталин аттыг колхозунда эш Шамбувануң багай амылын шүтүзүп келсе-да ол, оон түнөп кылбайн турар. Улуг-Хем районда өң эш Дорьева мооң мурунда өң амылды деп санадып турган, ам хей-интинин амыдыралындан хооруган.

Хей-хей эмелте амыл-агы чамды суурларынын, школаларынын, интернаттарынын, столоваларынын болгаш өске-да хей-ниңи черлерин амыл-агы ары-шевер байдалын хайгаарабайн турар.

Хоорайларын, суурларын херим-кажаалар иштини, кудумчуларын гоагаңдыкташса, ары-шевер амылгы чоннарын кадымын камгаламына, ылаңгыма арат колхозчуларынын амыдырал-культура бедиригине улуг ужуу-дуулам.

Бистиң областа эрткен төөгүтү кыска үеде хоорайларын, колхозчу суурларын үезин чарыггалары болган. Партианың болгаш казактын удуургалары-биле болгаш дуурагелериниң билиг болгаш амыл-агы СЭКП обкомунуң 1958 чылдагы бешик пленумунуң чарлааны амыдыралга культура дээш походту түргүзүп турар — деп эш Тока чугаалаан.

Току, Өвүр, Чоон-Хемчик, Тес-Хем районнарын партия, совет организациалары амыдырал-культураны өңкөргөп талазы-биле улуг амылгы чоруткан. Бо айтырыг талазы-биле өң күртүзүлгө болган колхозтарын илеткелчи демделешкен. Оларнын чижээ кылдыр Току районун «Совет Тыва», Тес-Хем районун Ленин аттыг колхозтарын илеткелде тодаргай көргүскөн.

1958 чылда өң эки амыдыралдык ары-шевер бажынын шилин амырды берге турган болза, ам харын-даа иңдыг өң эки бажынар көвүдүзүндө мурунгай эки бажынар шилин амырды берге апарган.

Бо айтырыг талазы-биле четпес амылдан турар районнарын илеткелде айткан. Областа ам-даа 600 өң-бүлө, оон иштинде Бай-Тайга районда 300, Барыш-Хемчик районда 280 өң-бүлө өткөлдө чурттап турар. Бай-Тайганың «Тилелге» колхозунда херээженнер чөвүлели (даргаам эш Бичин-Уруг) уруглар асылеринге бешик чогуу корум чуртуну тургузуп шыдарайн турар.

Хоорайларын, район төптерин, колхозчу суурларын чаагайлыдылганда четпестерин, бо амылга херээженнерин болгаш көдээ

УЛУГ ЭРГЕЛЕР

Совет херээженнериниң политиктиг эргелери — Октябрьиң социалистиг революциязынын улуг чаала алдышынын дээрин эш Тока чугаалааш, мооң тодаргай боттан-ышкынын Совет Тыванын чижектеринден көргүскөн.

Бүгү амылдан турарларын 47 хуу чыгышы, колхозтарда — 55 хуу хуу херээженнер болуп турар. Херээженнер кадык камгалаанын системасында — 92 хуу, улус өөрдилгезинде — 64 хуу, интининиң чөмөннелге черлеринде — 95 хуу.

Херээжен чоңуң инти эртем билин дыка өскөн. 1957 чылда областын улус амыл-агынын дээш эртемниг херээженнер 195 турган болза, 1958 чылдын төңүзүндө — 1113 кижиле апарган, ортума артемниглер ол-ла үеде 2353-ке чедир өскөн.

Областа, район, хоорай, көдээ Советтериниң депутаттарында 843 херээженнер бар, а Бин-Хемниң «Кымыл тараачын» колхозунда была амакчымы Д. Р. Завьялова ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаты. СЭКП хурамында 1511 херээженнер бар.

Удуртукчу амылданга дешпидер жуурду хей саныг белекелди херээжен кадрлар областа бар дээрлин үстүлдө сан-мөдөөлөр херечилеп турар-дыр.

Партия рай(хоор)комнарын чегестерлеринде эштер Сиринов, Байыр-оол, райтүркком даргазында эш Сиди амылдан турар, а Шагаан-Арыг хоорай Советин эш Тупкина ам каш чылдарда баштап турар. 4 херээженнер көдээ Советтерин даргаларында. Соөлүгү эш Кызылда бұдуурагелер директорларында 3 херээженнер — эштер Шутяева, Петенева, Морозова дешпидирген. Эртем-иниң илеткелчи институт эртем амыл-агынын өңкөргүчү эш Октонова колхоз даргазында, а Бай-Хаак школанын өөрдилге эртемлекчизи эш Абросимова райтүркком даргазынын орадакчысында сонгуттурган. Хей-хей херээженнери колхозтарын болгаш совхозтарын мал амыл-агынын удуурту амылдарында дидини-биле дешпидир турар апарган.

Херээженнери удуурту амыл-агы дешпидер айтырыг чамдык районнарга, организациаларда четпес шийитирлер турарын эш Тока шүтүмчүлөп.

Херээженнер-биле амылды Өвүр районда (СЭКП райкомунуң секретары эш Бойду, херээженнер ортузунга амыл талазы-биле килдизиниң өргөлөкчизи эш Сайн) көзү-биле өңкөргүчү турарын илеткелде тодаргайлап демделешкен.

Тес-Хем районда херээженнер чөвүлелерин багай эвес амылдан турары, Кызыл хоорайнын херээженнер чөвүлели инициативтиг амылдан эгелешкен, Чаа-Хөл районун Ленин аттыг колхозунда херээженнер чөвүлели (даргаам эш Кува-Сурун) өң эки ары-шевер суур болгаш колхозчуларын бажынында өң эки амылдан дээш чарышты өргөлөкчизи болганы илеткелде айттынткан.

Партия организациаларындан хуң бүрү кичээңгей салып турар черлерде херээженнер чөвүлелерин амылдан эртем амылдан турар. СЭКП-ниң Таңды райкомунуң (секретары эш Верякин, херээженнер ортузунга амыл талазы-биле килдизиниң өргөлөкчизи эш Даш-оол) дугайын мичаар чугаалап болгаш. Херээженнер ортузунга амыл мында дыка четпес чоруп турар. Эрин районда организациалары амылдан турар.

А Чоон-Хемчик районда херээженнер чөвүлелерин амылдан турар дугайында партия, организациаларын өңкөргөп чуртуу болгаш дуурагелериниң билиг болгаш амыл-агы СЭКП обкомунуң чарлааны амыдыралга культура дээш походту түргүзүп турар — деп эш Тока чугаалаан.

Чоон-чүк шинчилээр эртемденнериниң XXV делегей конгресси

Чоон-чүк шинчилээр эртемденнериниң XXV бугу делегей конгресси август айның 9-та Москва университетинин хураалдар азын-га ажиттыган. Иңды ийи муң делегаттар болгаш аалчылар оларурун турар, оларнын барык ден кезин ирак черлерден, даштыктан четкилеп келген.

Анаа чаңыл бугуар өң-не баштай Мюхенге болган мурундагы конгресси президентин профессор Э. Вальдшмидт чүе чугаалаан. Хураалды кияришкелерин байырың чедиреш, XXV конгресстин бүрүн чөвүлелери ССРЭ-ниң Эртем академиязын корреспондент кезигүү Б. Г. Гафурова ол дамчыды берген.

ССРЭ-ниң казаның өмүзүзүндө байыр чедирер кылдыр хураалды кияришкелерин чымын-биле уткааны ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазынын бирги орадакчымы А. И. Миколюга өс берген. Ол болза Чоон-чүкте тилеп турар улуг чаарыгаларын үе-чаазында эртемни ужуу дуурамын дугайын чугаалаан.

Силерин конгрессинер алзарын үеде чымылган-дыр. Бистиң үеви-сиз дээрле Чоон-чүкте улуг социал-экономикалык тилделгелерин революстук үе-чаазы болуп. Ам амыл-агы чаа бугу-биле чоруп турар, анычтаган социал дешпидер мурунда кажан-даа көстүп көрбөз дүргөн темпизин апарган.

Чоон-чүктүң улаустарын тилделгелер национал-хосталгалык шийитишкени колхозчуларга база чарык колхозчуларга дарлаага турган Азиянын улаустарын шүтүзүп болгаш Африка дийтиң улаустарын үштүң ийи кезең политик талазы-биле хосталган. Колонизация бужар-ык системасы бугу-биле буступ дүжериң кырында келген.

Чоокта чаа-ла колонизация болгаш империализмин кураалары тургулаан чурттар бөгүн тайбын күштүгү фактору кылдыр куула-гулап турар. Улаустар арасынын тайбын болгаш найралды дээш, аны-бүрү социал тургузугат күчүлүк хурааларынын талазы-биле тайбын жожа-көлөө догунашкыны дээш инти демиселге ол чурттар улуг салымшыкын киярип турарлар деп А. И. Миколюга чугаалаан.

Империалист тергилдени хевээр камгалаар болгаш кабартыр дээш даштык кулавычыларынын бугу-ле орадакчыларынын улуг шийитирлиг демиселин турар бис. Чоон-чүктүң улаустары боттарынын чөптүг демиселин чорударга күчүлүг совет куруенин, бүгү социалистиг чурттарын дуулаам-чымын кажан-ла ынамын болуп.

Чижээ, империалист аргесиак удуур Египеттиң улауунуң чөптүг

демиселинге Совет Эвдиделини шийитирлиг дөткөмчези; Спрятже болгаш Пракче империализмниң халдашкынын баш удуур соксакан чорук ол дугайын херечилеп турар.

МАЛ ЧЕМНЕРИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИН, ДУЖУТ АЖААП АЛЫШКЫНЫН БУГУ ФРОНТ-БИЛЕ ЧОРУДААЛ!

Комплексилик бригадала байдал

МАЛ ЧЕМИ БЕЛЕТКЭЗЭР АЖЫЛДА ЧЕТПЕСТЕР

Чаа-Хөл районун Ленин атты колхозунун ийги комплексилик бригадала мал чемни белеткээр аймактардан тургустунган болган 9 тракторлук, 5 комбайнлик, өскө-даа техника-биле чепселенген аймак турар. Бригадала бо чылым мал чем — өз-сула-биле кады 1400 гектар яны-бүрү культураары тараан, 1100 тонна ситени белеткээр планын.

Индик турбуже, комплексилик бригадала мал чемни белеткээр аймакты көчүт ооздалдык келген. Моон-биле чергелештир мындык чорук база таварышкан: бо бригадалык Шолук-Хову, Даг-Баары деп черлерде ситен кезер шадери колхозчуларын хузуна кылым олардыр чери апарган. Ситени өстүрүп ундурери-биле апаз сугарылга база чорутууна, мычтанга ол черин ситенин үмзөн бир чылдыганы мнд.

Сарыг-Хөлчүктүн, Кара-Сугун ситени дамкытал кесе-да, ол дээр, хөй өсө ситен-дир. Каймы ситен тып кезерин аргазы тывар керек. Бригадал Х. Доржуай, оң бригадалык жекигиинери мал чемнери хөйү белеткээр дээш тымын-гыр болган авангар болуру, боттарыны инициативасын көдүрүп үндурери өн-не чутула айтканы ол. А херек жырында Х. Доржуай ажилыча өзү-биле боттуг хөдөлөйи келген.

Ак-Хемде ситени дамкытап кескен болза, оон бир элзэн каш тоонаны кезип ап болуу аргалык турган. Трактористер Д. Кызыл-өөл, С. Дадарыктай бригадалык турлааны өтөйи турган-ла, «ДТ-28» деп тракторну болган ситен кезер машиналарын дугуйлары үрзөн. Урелген чүдүлери дүргөн-не кылдырарыча бригадалык шолук салым турар. Ситен шөлүдө ажилышкынын каймы хире, канчаар ажиллап, аш-чөм өскө-даа заныр-ылгазы кандык болуу турарын ол сонугураас, бригадаларга көчүт товар барып турган.

Хөл казыры-биле ситен кезип турар колхозчуларга бригадалык

талаамдан боттуг дуаны чедирбөөн. Суурдан 40 километр ырак черде трактористер аш-чөм үзүлгөш ала-дарыныча чанар ужурга таварышкан, мындык байдал таварышкан турга, бригадал чорум чүрү көрүп турганмы? Бригадалык көшкөөн ажиллап алган чамык кижилер шөлүг ажил кылбайн турар, 50 ажыг механизаторлардан чүгө 30 киши доктаамал ажиллап келген.

ДУЖУТ АЖААП АЛЫШКЫНЫНГА БЕЛЕТКЕЛДЕР ДООЗУЛБАН

Дужут ажаап алышкыны өгөлзөн үеде, оон белеткелерин доозула-байн турары дүрөнчөг. Ак-Хем бригадалык хову турлааны сарай туду-луп алыр дээш чорук үеде чедир-ле күөсеттинмез. Оон чүгө ада-гаштары тургустунган. Сес терге-лерин чүгө 3-жү ажиллап турар, оон өскөлөрү септеттинмез. Ком-байндан тараа сөөртүр хааржактар септеттинмез. Чамдык ажы аштары ситен кезер кижилерге апаз-ла мунар аштар кылдыр бериткан. Ажы аштарыны кыма мунарларыны аш ажаакчымы боду шууг чөшкө-рөп турар чүгө бар.

Бригадалык тараан тараанын үнүжү аралык. Илалык жак-сура-нын үнүжү багыт. Моон кол кылда-ганын — ол тараа шөлүг илалык-вазонида болган көчүт багыт шы-нардык, боттуг үрзенинери чашка-нында болуу. Бо чылым өргү анис-тарын апаз үнүн тараанын үнүжү шору. Оун сонугурап көрбөй, апаз эргитирип болбас. Хову турлаан-ла хлөб бажылар черинд пелзасы кылдына-даа ажиллап кырбейн турар. Кымыл булуңун бажыны бар-да болза дерлетишкен. Бригадала барык бүдүн чы дургусуна кано, көнөрт көлөкөн.

Комплексилик бригадала чайты чер андырылаанын планын ыракта күөсеттөн. Трактористер Бадымны, Б. Докуг-өөлүк болган Д. Кызыл-өөлдүн тракторлары бүдүн чай дур-гусуна үрүлчү урелип турганы-биле орта ажиллашкан. Бригадалык ажилын үрзенин-биле экижидерин-че бүтү-ле жүш салдыган турар ужураг.

М. БАЗЫР-САДЫ.

Комиссияның кеңигүннери пат найгаан

Чөөн-Хемтих районун колхозта-рының дужут ажаап алышкынына каймы хире, канчаар белеткелерин дугайында күрүнө комиссияны хы-налданы чоруткан.

Көзө ажил-агыйынды өргө-лөлийн ажилдакчымы эш Василь-ев, районун көзө ажил-агыйн испе-цияның чыгышында эш Борисов баштан күрүнө комиссияны Ленин атты колхозтун Сесегеде хо-ву турлааны техниканы каймы хире беленини дугайы хынал. Он ажы аштык механизаторлар жаткаларыны, подборщиктерин кезектерин чыгып турган.

— Дужут ажаап алышкынына каймы хире белеткелер ситер?— деп, эш Борисов алардан айтты.

— Бистер, мында септелге кыл-ры-биле боттуг чаз келдиш. СТС-ке комбайннар септеп турган улус бис.

— Чөмө комбайн септеттинген-дир?— деп, эш Васильев уламчалап айтты.

— «С-6» деп 4 комбайн, «С-4» деп 3 комбайн бар, оларын септе-лге чөтө доозулаан, хөй кезектер чөк болган 2 комбайн септеттин-миз— деп, трактор бригадалык бри-гадери М. Дажы төөн чөк чүгө деп харымдады.

Сесегенин хову турлаанда 3 жа-каны, «ОВ-10» деп тараа арыгаар машиналарын база тараа чүдүрүп 6 машинаны болган подборщиктерин өргөн чылдык тарааны ажаап ал-ганын сөзүлө, чер санай багылаан. Оларын дээрлик, чөмөй бер-ген чамык кезектери шууг чыткен. Бо бүтү техниканы септегенине хөй шак база херекселдер негетинип тур-ар. Уш жатканы дугуйлары шууг үрелген. Тараа журадыр «Буасс» деп машина «көчүт тургусуна» бай-дала, оон кол-кол кезектерини кел-чип-даа барганы, ону ам кым сен-тээр-даа бидименс. Колхозта көзө ажил-агый машиналарын механи-ги бо чаймы Сесеге келбөөн. Ол, комбайннар септелгенинде тутуш турар.

— Септелге кылдыр механизатор-лар хөй. Индик-даа болза, оларын ажиллаңар дээр, мыншас боор чүгө-дир. Бо дугайында айтырганы колхоз баштаар черинге чөмө катап чугаалашкан дээр. Колхоз баштаар чери септелгени чөгүрү үезинде чо-рударыныча шыгымы кичээңейип сал-баны, комбайннар септелгенине чай-ны өтүр 3 — 4 киши чылаан бис. Жаткалар, подборщиктер өскө-даа көзө ажил-агый машиналарын сеп-тегенине күш четтимишкен келгени ол тур ийин— деп, эш Дажы тайыл-бырлап турар. Сесегеде хову брига-далынын турлаа шууг белен өвөс. Тараа шамынын шөлүдө кижжи ба-жыдан бөдик чашпаныр дуй ай-бырден. Тараажылар чүрттаар бары-

тын септелгенине хол дөбөөн. Бо бүтү четпестерин көргөш, комиссия-ның кеңигүннери пат найгаан.

— Па, мен обалта дымка хөй кол-хозтарын дужут ажаап алышкы-нына белеткелерин көрүп келдим, шак мындык техникамы септеттин-миз, сандааргай колхоз көрбөдүм, дымка берге-дир— деп, эш Васильев чугаалады. Техниканын калгалалы база четпес тургустунган. Хамы машиналар, чөпсөк-херекселдер чу-рум-чыскаал чөк, чер санай окта-тынган, мында-мында чыткылар. Тараа чажар машиналарын кршы-калары ис чөк чыткен. Чыткен чүдү-дери санваар болза дымка хөй.

Тараа ажаап алышына чугула хер-реглеттинер хүрөктер, тараа сөөрт-түр хааржактар четге кылдынаан. Ажаап алышкына комбайннар дээр-ге, кол ажи болгай, 3 комбайн база элзөн дуалакчы комбайнлар чөдөшкөй турар. Мурдуна чылдар-да СТС-тиң комбайнери колхозка ажиллап берип турган. Комбайн-лерини 1959 чылда ажиллап тын-кан ажил төлөйери бо чылдын илалыга чедир узамкытырган, арай деп узе санашкан. СТС-тиң комбай-нерлери Ленин атты колхозка ажилдарынын ойталап халакан. Колхозтун мержежилдик механизатор кыздар четтешес. Колхоз баштаар чери дужут ажаап алышкынына ажилчы планын тургусуна, ком-байннерге, тракторстерге оналганын бергени. Агроном эш Сандак чүгө мал чемнери белеткээр бри-гадала чоруп турар боордан башка, чай дургусуна Сесеге ховузуна хо-ву турлааны барган.

Техниканын калгалалын экижид-ер дугайында 1959 чылда Ленин атты колхозтун баштаар черинин даргызы эш Дудераанын илалык СЭКП обкомунун өбөрзүна дымнап чугаалашкан болган чөгүрү доктаал-ды үндүргөн. Мындык турбуже, кол-хозта техниканын калгалалынын болган эдизинин талымы-биле бай-дал ам-даа экижизөөн, мурунку хө-вээр. Бо чылым үрелген 8 трактор-ну ыма хөй муң ашла-хөрөгини үн-дүрүп турган септөөн. Ам-лаа 2 трактор септеттинмиз. Техниканын камыг эдилээрлик механизаторлар-ны харымсалгаы кошкан. Ситен кезип турган 2 трактор үрелген 6 довука ажиллашкан. Тракторист Манай-өөл «ДТ-54» деп тракторну суг чөк ажилдадып турган үрзөн. Оон үрелген кезектеринде өртөз 2 муң рубль челип турар. Техниканы кам чөк эдилөөш үрзөн кижини ми-чага чедир кандыг-даа хөмчөг ал-баны.

Бо бүтү четпестерин дарый чай-ладыры—хүнүн шыгымы айтырмы кылдыр тургустунган.

Н. ХЕРТЕН.

Үлегерлик садыгжы

Чаа-Хөл райпозунун автолавказы колхозтарын сүт-баран фермала-рына, хову бригадаларына, ыракта малчыларына массалык херек-селдик барыштарын үрүлчү чедир-ип салдылаар. Оон чөлөкчөм эш Х. Мухов баранын боду садыглап чорутур.

Д. ШОЙДАР.

Колхозчуларны сонуграткан

Мугур-Аксы суураң Културца бажынын директору эш Маным-ка баштаган агиткультбригады «Малчы» колхозтун Чеди-Тей, Ак-Адырда мал чеми белеткеп турар колхозчуларга сөзүн концертти көр-гүскөш барган.

Кенден-Ялдың «Төзөн Тыва», тыва уагустун «Төвө-Хая» деп ыр-ларын хөйден ырлашыны эки бол-ган. Маным, Борбак-Кара, Кара-

өөл оларын ырларын колхозчулар дыка сонуграткан матаан.

Өгөлчө чорур анык шүлүкчү Молдурга бодуну чогаатканы «Мөң-гү-Тайга», «Хөзөткөш чөр» деп шүлүктөрүн номчаан болган деле-гер байлымын дугайында солун лекцияны чөтө көчүп берген. «Чалганын камгалакчылар», «Сөөд-гү катан» деп солун кинолары киномеханик Найыр-өөл көргүскөн.

И. УСПУН-ДОРЖУ.

Тайды районда «Кызыл партизан» совхозтун механизатору Н. Барактаев ситен ажаап алышкынына эки ажиллап келген. Ситен бөлөр узун кылбак дырбааш кошкан «ДТ-20» деп трактор-биле ситени ол бөлдүрүп турар. Тракторист ситен бөлдүрер нормазын 180—200 хуу күөсетип келген. Эгеркичи В. Санжыков оон эки дуалакчымы, бөлдүрүшкүнү шыныры ол көчүт эки хынал турар.

Н. Барактаев бөлдүрүп эки-биле кады ситени бөлдүнгөн шөлү база кап-тал тавары чоруп, артып калган тогачык ситени дырбааш-биле бөлдүрүп ап турар. Олар катан чорукшуну-биле бир гектардан-2 центнер чедир эки шынарлык ситени негиз бөлдүрүп ап турар.

Чурукта: Н. Барактаев биле В. Санжыков ситен бөлдүрүп турар. Фото О. Гаврилютову.

Чартык чылдын чамдык түннелдеринден

Өвүр районун ажилчы чөмө бо чылдын бирти чартында социалист-тик хулоелерин күөсетип талаам-биле чамдык эки түннелдерин чөдип алган. Район июль 1-ге чедир мал өстүренин планын 99,6 хуу күө-сеткен. Чартык чылда өл бөдүрери 106 хуу, дүштү — 85 хуу, сүттү — 79 хуу күөсеткен. Районун колхоз-тары баштайгы кыргылда орту-ма-биле хөй бөдүрүгөн 2 кг 356 грамм дүштү алган.

Район июль 1-ге чедир күрүнө өвт, дүз сазар талаам-биле хулоелерин күөсеткен болган сүттү чедир күөсеткен — ол 82,3 хуу бол-ган. Мал ажилчынык продуктуларын күрүнө сазар хулоелерин «Коммунизмче өрүк» колхоз бүрүн күө-сеткен, муражтык болуп, СЭКП рай-комунун болган райхүтөөмүнүн шилкирип Кызыл тутун чаалап алган. Тутуг талаам-биле колхозтар арзы-гыга шилкирип туту болган ферма-лар арзынга шилкирип тутуу база бо колхоз алган.

Социалистик чарыкша алган ху-лоелерин күөсетип талаам-биле бөдик көрүтүлгөни чөдип алган муражчыларын оны өскөн. «Тор-галыг колхозта Санчат-өөл», «Коммунизмче өрүк» колхозта Оюлкай шыкша хөйжүлөр хөй бөдүрүгөн 5—5 кг дүштү кыргыл алганыр. «Торгалыг» колхозта хөйжү Даскай-өөл 468 хөйдүн 471 хурган, Ман-зырчыгы 300 хөйдүн 305 хурган-ны, Чылак 319 өшкүдөн 354 аялыны алган. «Кызыл туз» кол-хозта сазары Удугуе инек бөдүрүгөн 6 ай иштинде 810 кг сүттү салган.

Оон-биле чергелештир социалистик хулоелерин чамдык чүдүлери чедир күөсеттинмиз барганы маназ делемгелезө тогуру. Күрүнө сүт са-лоо «Торгалык», «Кызыл туз» колхозтар күөсеттинмиз районун хулоелери күөсеттинмиз. Ам үеде чамдык хөйжүлөр ийи уза өлдүрүп болган кызыраан хөйжүлөр тырып бөздүрүп ажилды кошкан чоруп тур-ар. Районда чаз организаастаан инек болган чылгы малды тырып бөздүрүп пунктуун ажилы багыт чоруп турар, оон ажилына колхоз-тарын дуалакчы турары четпес.

Сүт сазар хулоелери чылдын ийги чартында күөсетип дээш «Торгалык» колхозта 3 кезек черге, «Коммунизмче өрүк» колхозта 2 кезек черге, район түгүндө болган Са-лоо чонун хузуна сүдүн сазар пунктуларын организаастаан. Район-да «Эң эки сазар», «Эң эки ка-дарыч», «Эң эки хөйжү» деп шил-кирип туттарып тургусканы.

С. СЕДЕН.

Чаа-Хөл районун колхозчу хөзө-

С. ШЫДЫРАА.

Чөптүг негелде

Бай-Тайга районун «Тилелге» колхозунун төвү — Кызыл-Дар суура колхозтун уруглар яслин бар. Ону 3 чыл бургунгаар туткан. Ол яслиде 25 уруглар бар болган оларынк илерин колхоз бөдүрүгө-линде ажиллап турар. Мындык бол-за, колхоз баштаар чери яслини дериг-херексел, аш-чөм-биле багыт хандырып, оон ажилыныча уугу-ла кичээңгей салбайн келген. Яслиде чүгө бир демир 10 мың орунар болган 3 бичин тырык стодалар бар. Узун сандылар шууг чөк. Аж, тавак чөдөшпөс. Бичин уруг-ларынк чип турар чөминик шына-

Б. СЕНДАНЫ.

АДА - ИЕЛЕРГЕСУМЕ

Школага өөренир уругларны канчаар белеткээрил?

нүн үр, бөдөмчөлүк кичээлдеринге, кылмы өгөлзөн кандыг-даа чүрөш эчиминде чедиреринче огулн чач-чыктырар дөш канчаар кыспаан дээр.

Оон-биле кады уругларны тоол-дар диннаарына, диннаан тоолда-рынын утказын угаан-биле катап-катап салтын чугааларына, уруг-ларынк хайгаара-чал, кичээңгейлик болуруна, чүдөлөрин өн-чүзүгүн, хөвир-үзүзүн ылгап танып били-ринге чамындан-на өөредери улу ужу-дуалык. Маңаа бистин мага-зиннеринге хөй-биле салып ту-рар яны-бүрү ойнаарактары база ажаагаар болгай. Чажээ, плагиалин-биле хөвирлер тудар болза, динг амытанарынк хөвир-дүрөлдери көргүскөн яны-бүрү өн-чүзүгүн күбиктер-биле уруглар ойнаар болзо оларын угаан сайыралына аажо-о аажыктыг. Ойнаарактарыны бичин уругларга шын саздып бөри—ола-рынк школага өөренип кирерини белеткелгине база чугула ролдуг.

Бичин уругларны школага өөре-дип кирерини белеткелгине ола-рынк чугаанын сайыралдыры дымка чугула. Язы-бүрү үнерини шын-мыткыр, төзө алап билер бичин уруглар школага база эки өөренир. Мындыгы журунда ада-не буруу уругларынк сөстерин канчаар адап билер турарын үрүлчү хай-гаарап, сөстерин шы эвөс адап

турда, эдилгери кылдыр турду. Ол мынча ада-нелери уруглар-нын күш-ажыл чачылдырына өө-ренип чачыгынычы шыгымы кич-чөңгей салыр ужураг. Күш-ажыл-га ынак болган оон мержежилдерин-ге чамындан кичизинген уруг-лар школынын күш-ажыл урокта-рына база-ла чединкинеринг болурулар.

Школага өөренип кирип турар чеди харлык бичин уруглар бодунун адын, фамилиянын, каш харлынын, чурттап турар черин мыаыла бидир болуу ужураг. Маңаа мындык чы-дуктен көргүзөй. Маңа башкылап турганым бирги класска Гаял деп өөренипчи келген чүе. Оон хары чеди, миңчарга Гаял чурттап турар чериниң арзын, сан таламы-биле чүнү-даа шууг билбес болган. Гаяла ийи кызыл карандаштарны көргө-скөн, карандаштар-дыр деп айтыра-рынга, Гаял чүнү-даа мынтавайып болурулар. Оон билбес мен дээрге, диннап орган өөренипчилер чир-шөк дүшкөнөр. А ол чорук Гаяла-ны адычад, бөрүк болурунча ал-бадан, оон-биле кады урокка өскө өөренипчилерини чүрүм үрээр чо-рууна база болдуруган.

Школага өөренип кирер бичин уругларынк күлүктөрү, сагыла-чу-румунун чачылдырына өөредери база өң чугула. Бичин уруглар эр-гө-өн-өйлөң, диннаарга болган ху-

дүлөөчөл болуу ужураг. Кижжи мо-дузут бо шынарларга оларын чач-чып кичизининге ада-нелер бот-тары үлөгер-чижек болуу.

Школаларынк ажиттырар үези бо-ла келген. Миңчанга хөй-хөй ада-нелер уругларын школага канчаар белеткээрин сонугратп айттырып турарлар.

Школага өөренип бичин уруглар, хамыктык мурунда, арыг-силпк хөпкертинген болуу ужураг. Бичин уруглар школага келдире ар-гын, хөддарины, мойну аркы кыл-дыр чүгүлүп алган келер, оон кеткен хөви кылайты бастынган болуу ужураг, оон-биле кады ак моюндурдуктук, арыг дүмчүк ар-жымылдык болуу. Ол мынча оон идиктери база арыг болуу. Школага кирер бичин уруглар өөрениринге херектер ном-дөңгөр-биле, өөредилге херекселдерин-биле бүтүн хандыр-тынган болуу. Өөредилгениң ол хер-рекселдерин шыгжап ажаар сумка-лык азы портфельди болуу болгай. Өөредилге номнарындан аныкка, өө-ренипчи кыдыраштар шыгжаар капталык, өмүг болган бөдүн кел-рандаштардык, демир-үжүктүг, ба-лааштык, чурук чүрүрү адым-кы-дырааштык, үжүктөр бөдөш сан-чургайлар суккан каскалык, сан санаар палочкалардык болуу эрге-жок чугула.

жөннери бүтү уагустун социалистик чарыкына киришпешкен, чылдын бирги чартында алган хулоелери-биле чамдык эки түннелдерин чөдип алган. Район июль 1-ге чедир мал өстүренин планын 99,6 хуу күө-сеткен. Чартык чылда өл бөдүрери 106 хуу, дүштү — 85 хуу, сүттү — 79 хуу күөсеткен. Районун колхоз-тары баштайгы кыргылда орту-ма-биле хөй бөдүрүгөн 2 кг 356 грамм дүштү алган.

Район июль 1-ге чедир күрүнө өвт, дүз сазар талаам-биле хулоелерин күөсеткен болган сүттү чедир күөсеткен — ол 82,3 хуу бол-ган. Мал ажилчынык продуктуларын күрүнө сазар хулоелерин «Коммунизмче өрүк» колхоз бүрүн күө-сеткен, муражтык болуп, СЭКП рай-комунун болган райхүтөөмүнүн шилкирип Кызыл тутун чаалап алган. Тутуг талаам-биле колхозтар арзы-гыга шилкирип туту болган ферма-лар арзынга шилкирип тутуу база бо колхоз алган.

Социалистик чарыкша алган ху-лоелерин күөсетип талаам-биле бөдик көрүтүлгөни чөдип алган муражчыларын оны өскөн. «Тор-галыг колхозта Санчат-өөл», «Коммунизмче өрүк» колхозта Оюлкай шыкша хөйжүлөр хөй бөдүрүгөн 5—5 кг дүштү кыргыл алганыр. «Торгалыг» колхозта хөйжү Даскай-өөл 468 хөйдүн 471 хурган, Ман-зырчыгы 300 хөйдүн 305 хурган-ны, Чылак 319 өшкүдөн 354 аялыны алган. «Кызыл туз» кол-хозта сазары Удугуе инек бөдүрүгөн 6 ай иштинде 810 кг сүттү салган.

Т. ОПУШАТА.

Бай-Тайга районун «Муражчы» колхозу 1960 чылдын бирги чартында мал ажилчынык продуктуларын бөдүрүп болган күрүнө сазар талаам-биле эвөш өскө чединкинерин чөдип алган. Колхоз чартык чылда күрүнө 58 тонна эвт сазар турган 96 тоннамы, 24 тонна сүттү 28 тонна кылдыр, 20 тонна дүштү 24 тонна кылдыр күөсеткен. Кол-хоз 1959 чылдын бирги чартында тургуннаан бо чылым эвти 37,8 тонна, сүттү 5 тонна, дүштү 4 тонна хөйжү бөдүргөн болган күрүнө эвти 8 тонна, сүттү 14,2 тонна, дүштү 3 тонна хөйжү салган.

Колхоз баштаар чери, партия ор-ганизаастыгы болган көзө совет малчыларыны, хову ажилчылары-ны, тудугчуларыны, тускай эр-тектелерин, муражчыларын ху-ралдарын тус-тус каш улаа эрти-рип, социалистик хулоелерини күөсеттинмиз турарын чугаалакчы, муражчыларын дуржулаамы не-тередип турганынын түннелде бо чөдөшкөнү чөдип алдыган.

Колхозтун тудугчулары чартык чылда 12 чурттага бажынарды, 4 хөй кызказын, хураганга 10 кажа-ны, 50 алуттуг уруглар яслинн тудуп, ажиллап кыргенер.

С. ШЫДЫРАА.

Чөптүг негелде

Бай-Тайга районун «Тилелге» колхозунун төвү — Кызыл-Дар суура колхозтун уруглар яслин бар. Ону 3 чыл бургунгаар туткан. Ол яслиде 25 уруглар бар болган оларынк илерин колхоз бөдүрүгө-линде ажиллап турар. Мындык бол-за, колхоз баштаар чери яслини дериг-херексел, аш-чөм-биле багыт хандырып, оон ажилыныча уугу-ла кичээңгей салбайн келген. Яслиде чүгө бир демир 10 мың орунар болган 3 бичин тырык стодалар бар. Узун сандылар шууг чөк. Аж, тавак чөдөшпөс. Бичин уруг-ларынк чип турар чөминик шына-

Б. СЕНДАНЫ.

АДА - ИЕЛЕРГЕСУМЕ

Школага өөренир уругларны канчаар белеткээрил?

нүн үр, бөдөмчөлүк кичээлдеринге, кылмы өгөлзөн кандыг-даа чүрөш эчиминде чедиреринче огулн чач-чыктырар дөш канчаар кыспаан дээр.

Оон-биле кады уругларны тоол-дар диннаарына, диннаан тоолда-рынын утказын угаан-биле катап-катап салтын чугааларына, уруг-ларынк хайгаара-чал, кичээңгейлик болуруна, чүдөлөрин өн-чүзүгүн, хөвир-үзүзүн ылгап танып били-ринге чамындан-на өөредери улу ужу-дуалык. Маңаа бистин мага-зиннеринге хөй-биле салып ту-рар яны-бүрү ойнаарактары база ажаагаар болгай. Чажээ, плагиалин-биле хөвирлер тудар болза, динг амытанарынк хөвир-дүрөлдери көргүскөн яны-бүрү өн-чүзүгүн күбиктер-биле уруглар ойнаар болзо оларын угаан сайыралына аажо-о аажыктыг. Ойнаарактарыны бичин уругларга шын саздып бөри—ола-рынк школага өөренип кирерини белеткелгине база чугула р

ССРЭ-нің даштыкы херектер министрствозунда

АНШ-тың Москвада элчин черинде шериг-агаар атташези З. М. Кертон дипломаттыг амылдакчынык хүлээлгезинге дүшпөс амылды ССРЭ-де чорудуп турар дээрин чоругу совет органнар тодараткан.

Кертон Совет Эвилелинге чедип келгеш, АНШ-тың элчин черинин шериг-агаар атташезинин аппаратынын разведначы амылын идепкейжиңдер талазы-биле хей хемчеглерин алган, Совет Эвилелинч яныз-бур районнарынчө бөлүк-бөлүгү биле разведначы чоруушкуннары кылырын организастан турган дээрин билдинген. Совет Эвилелинге ийн чыл иштинде туруп турарынык дургунда Кертон разведначы сорулгалык хей чоруушкуннары кылган. ССРЭ-нин девискээринге чоруп турар үезинде Кертон боду нара-туразында азылап, шериг болгаш шериг-үлетпур талазы-биле чугула черлерге шургуу кирерин оралдажып чоруп турган болгаш ол чоруп турарынык үезинде тусый разведначы фотоаппаратура-ны амыглап турган. Одессага чоруп тургаш, Кертон шериг-далай черлерин чурукка тырттырып алган, ону холбаштыр таныылы шериглер ону тудуп алган; ону тудуп алырынчы үезинде ол каршылашып, таныылы шериглерин кылган мегделдеринге чагыртпай турган болгаш надым-даа арга-биле уштунуп чоруй баарын оралдажып турган.

Чоокта чаа Кертон бодунун дузалакчыы Маконалды-биле Курган хоорайга чоруп чораш. Ол чоруп чораш, Кертон болгаш Маконалды эртен черлерин идепкейли-биле шинчилеп керип, кыдыраштарынга бижилгедер кылып, шериг заводдарын, аэродромдарын, антенна тургузуларын болгаш өскө-даа чүүдлерин вагоннук сонгаларында чурукка ажы-биле тырттырып ап чорашкан; оларны шериг черлерин чурукка тырттырып ап турган айында тутулуп алган; оон-биле нады Кертондан самолёттар болгаш шериг-үлетпур черлери тырттып каан фотоленнаны, а Маконалдыдан разведначы медээлер бижизн каш кыдыраштарыны алгылап алган.

Бо бүгүн холбаштыр Совет Эвилелинч девискээринде үнүп чорудуп Кертонга ССР Эвилелинч Даштыкы херектер министрствозуну санап-дан. Оон-биле нады дипломаттыг амылдакчынык хүлээлгезинге дүшпөс амыл-чорудулганы дээш, АНШ-тын Москвада элчин черинин шериг-агаар атташезинин дузалакчыы И. Т. Маконалдыга ССРЭ-нин ДХМ сагындагырыны кылган болгаш база дипломаттыг амылдакчыларынык талазындан ындыг үүлгедиглерни кылып болбазынча АНШ-тын Москвада элчин чериниң кичанзегин угузан.

Норвегиянын чазаанга Совет чазактын нотазы

ССРЭ-нин даштыкы херектер министри А. А. Громыно августун 10-да Норвегиянын ССРЭ-де элчининиң хүлээлгезин тур нүүседип турар С. Эне-ландыны хүлээп алгаш, июльдуң 1-де «РБ-47» деп америч шериг самолёдуңу ССРЭ-нин агаар делгемиң үрөп киреринге Норвегиянык киржилгезинин дугайында айтырып талазы-биле норвег чазакты июль 22-деги нотазына хары кылдыр Совет чазактын нотазын ааза туттуп берген.

Июль 22-деги бодунун нотазында норвег чазан болза бо чылдың июль 1-де ССРЭ-нин агаар делгемиң америч шериг самолёдуңу шургуу кир-ип нелгени барымдаага норвег арге-чагырларнык киржилгези чок бол-ган деп Норвегиянык чазаа бадыйтал турар.

Совет чазактын нотазында айтып турарындан алырга, совет мурне кызыгаарын майынч 1-де «У-2» деп америч шериг самолёдуңу үрззин холбаштыр бодунун ажыглаан аргазын — тодагы барымдааны хүлээп нөрзеиниң аргазын бо таварылгада база Норвегиянык чазаа амыглап турар.

Совет Эвилелинге хамаарыштыр Американың Наттышан Штаттарынык ап чорудуп турары агрессия үүлгедиглеринге Норвегиянык кириш-мени дээш бүгү харысалга долузу-биле норвег чазакна онаажыр апаар дээрин ССРЭ-нин чазаа база катал медделген. Совет Эвилелинге уур айынылдыг өнүк-чөгүзгөлерни боттандырырынга норвег девискээрни амы-лаарын үргүлчүлөп турарын холбаштыр июльдуң 11-де чоруткан боду-нуң нотазын Совет Эвилелинч чазаа бо нотада бадыйткан.

(СЭТА).

ЛАОСТА БОЛУУШКУННАРГА ХОЛБАШТЫР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Лаоста күрүне эргилдеди болган. Лаостун эң-не америчанык чазаның удуруткучулары боттарынын бажынарнында хорудула. Бо дугайында август 9-та Юнайтед Пресс Интернейшнл аге-нтисинин корреспондентини Таиландынык наймысалы Бангкоктан дынаптыкан.

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнамнык я-формация агентисинин дамчыды турары болза, Лаостун хаан шерия-нык капитаны Коңг Леге удурткан «революсу комитет» Лаостун наймысалы Вьетнада арге-чагыр-нын август 9-та бодунуң холунга ал-ган.

Хаан шериянге, полицияга бол-гаш бүгү чоңга хаан шериянык ийги-ли парашютчу батальонуңуңу коман-дири болгаш «революсу комитет» дарагы капитан Коңг Леяны «революсу комитет» Лаостун наймысалы Вьетнада арге-чагыр-нын август 9-та бодунуң холунга ал-ган.

«Мөөн мурунда турган чазак бол-за америч доллар дээш, бистинч чо-вуушту болгаш чуртувусту сак-кан» деп ук чагада оон ийаи айты-кан. «Удуузувусту болгаш шерия-нык аразында дайынны бистинч көр-хөндүвүс чөк болган. Амгы тургу-суна берген байдал бистерин дык-дүвүрдөп турар».

Национал хуралды полицейжилерге таныылдадып алгаш чоруткан

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентисинин корреспондентисинин Сеула-дан дамчытканы болза, Муруну Ко-рейянык июль 29-та сонгудалары чоруттуган. Национал хуралдынык баштайгы сессиязы августун 8-те аайтынганын.

Хо Чжонун чалчачы арге-чагыр-галары чоңуң демиселден көрү-көш, национал хуралдык бажынык-ке 600 хире полицейжилерни чымч-к кедирткен болгаш ол бажыныкың

КОНГОДА БОЛУУШКУННАРГА

АЙЫЛ ЧОК ЧОРОК ЧӨВУЛЕЛИНДЕ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Август 8-те Айыл чок чорук Чөвүлелинч ке-жээни хуралына Совет Эвилелинч төлөөлекчи В. В. Кузнецов чүвө чугаалаш, Конгода байдал-биле холбашкан кол айттарынын та-лазы-биле Совет чазактын тургу-жуна кемеле тайлыбарын берген. Со-вет чазак болза өскө куралдарын, иштики херектеринге холгаарлаа-зын тургузуна ол ааза чугаалаш, иштики херектеринге холгаарлаа-зын тургузуна ол ааза чугаалаш, иштики херектеринге холгаарлаа-зын тургузуна ол ааза чугаалаш.

Оон сөөдүнде Тунистин болгаш Цейлоуну төлөөлериң киргени резолюциянык төлөөлелин ба-зылаан. Чөвүлелинч Конго талазы-биле мурункудагы резолюцияларынч чыгыне секретарга тымыскан эр-герин ук төлөөлери эсуугар Айыл чок чорук Чөвүлелин бадыйтал турар болгаш ааза дааскан хүлээлгезини күөседип үргүлчүлөп саналдап турар. Ол ийаиш ук төлөөлелиде К-ган жоудан белги шериглерин до-доруан үндүренин белги чазак-кан негеп турар болгаш ол мү-жүке КНО-ну шериглерин кирген ту-руны эргежок чугулазын айткан.

Ол тунис-цейлон резолюция төлө-вेलди дээш 9 төлөөлөр (Тунис, Цей-лон, Совет Эвилели, Польша, Англия, Эватор, Аргентина, АКШ болгаш чанкайышчы) бадыйлаан, а 2 төлөө-лекчи (Франция, Италия) даалага-лаан.

Совет төлөөлекчилер боттарынык резолюциянык төлөөлелин ам ба-дылашкыга кирерин негезейн ту-рар дээрзин В. В. Кузнецов оон соода медделген.

Ук черини шагы-биле аларга 4 шак 30 минута турар Айыл чок чо-рук Чөвүлелинч хуралы доозулган.

П. Лумумбаның медеглели

ЛОНДОН. (СЭТА). Конго Респу-бликаның премьер-министри Патрис Лумумба Леопольдавык август 9-та парралга конференциязы кылгаш, Конгогун чазаның шериглери Ка-танга мүжүке кириптер деп турарын медеглээн дээрзин Рейтер агентисе-линиң корреспондентисин дамчыт-кан. Конго армиянык кол командыл-кчы генерал Виктор Луңдулага Конгогун бүгү девискээринге корум чуруму тулар эргени берип турарын Лумумба корреспондентилерге дындаптыкан.

Конго Республикага дузаламчы

КАИР. (СЭТА). Гвинеянык прези-дентиси Секу Турейнч болгаш Га-наын президентиси Нкрумаңың Кон-года байдалга хамаарыштыр чорут-кан чагааларына харылавышаан, КАР-нык президентиси Насеринч ме-деглэни болза: «Конго Республика-нык хосталарынчө болгаш оон чан-гыс эвин хевээр артырамыңче уг-лан-ган канды-даа африка күрүнениң ап чоруткан хемчеглерин» КАР деткири.

Солу ол ийаиш Конго Респу-бликага дүрген дуза чедире шиптир-ин КАР-нык чазаа хүлээп алган дээрзин айттыр турар.

Көрей Улус-Демократтыг Республика. Пеньяның пас-тавы комби-нады куртта бодунуң үндүрүп турар посту картын берип турар.

Хосталгалык дайының үезинде ук комбинатты америч империалистер бомбалап үргөздү турган. Ол бодунуңи 1956 чылда төңчүлдө Совет Эвилелинч дузаны-биле катал туруп тургускан болгаш амгы үеңде де-ригери-биле чөпсөгөзүн.

Комбинаттык коллективни КУДР-нук 15 чыл оюнга—август 15-ке че-дир пландан дашкаар 2 миллион 800 муң метр посту, чүс-чүс муң эжеш иштики ак хептерин бодунуң үндүрүп шиптирээзинер.

Чурукта: комбинаттык бөдүк мурунык херэжең ажылчынары. Мур-нуку одуруга (солгай талазында) Күш-ажылдык мадырлары Ким Вон Ре, Ким Эн Сук болгаш Дю Бен Сон.

ЦТАК-тың фотоу.

Чад—Африкада чаа хамаарышпас күрүне

ПАРИЖ. (СЭТА). Августун 11-де Форт-Лами хоорайга Чад деп күрү-нениң хамаарышпас чорунуң чар-лаанының эзулады болган. Ол дээр-ге — Африка динте 21-ги хамаарыш-пас күрүне.

Чад Республика болза Африка динтин ханымында турар. Ол сонгу чүгүнде Ливия-биле, чөөн чүгүнде— Судан Республика-биле, барын чү-гүнде — Нигер-биле, муруну чүгү-нде — Топ Африка (Убанги-Шари) республика-биле кызыгаарлашкан. Ук чурттуң шөлү — 1288 муң дөр-бөччин километр, чурттакчы чоңу 2,5 миллион ажы кижжи, оон иштиңде европейжилер 5.000 кижжи. Админис-тративтик төвү — 30.000 чурттакчы-лык Форт-Лами хоорай.

Чад Республика дээрге чер ажы-лаамыл, жодужалды экономикалык болгаш төрөл аймактың артышкына-ры хевээр артык чурт болур. Француз колонизаторлар ону XIX чүс чылдын төңчүзүнде эжелеп ал-ган, ол чурту боттарынык чиг эт-алыр чери кылдып алган. Көзө аймак-чалымында чер ажылы колданып турар. Ол республиканык көзө ажы-лаамыл-иң кол культура — хөвөн. Чингег-тараны, ристи, кофең, чадан тоору-ку болгаш үстүң пальма ияшты өзөш санамы кылдыр мында тарып

КУШ-КУЛЬТУРЖУЛАРНЫҢ БУГУ-ЭВИЛЕЛ ХУНУ

КУШ-КУЛЬТУРЖУЛАРГА АЛДАР

ОБЛАСТЫН СПОРТ НИИТИЛЕДЕРИНИН БОЛГаш ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫН ЭВИЛЕЛИНИН ЧӨВУЛЕЛИНИН ДАРГАЗЫ О. ДОНГАК-БИЛЕ БЕСЕДА

Бугу-эвилелинч күш-культура хунун бистин чуртувустуң спорт-чурлары удуң чедикшиңгерлиг уккуражым турар. Совет спортчу-лар бо чылды ССРЭ-нин, Европа-нык болгаш делегейниң элзэн каш чаа рекордтары тургусканнар. Бистин тусый корреспондентисин-биле беседаның даразында айтырларыны эш О. Донгак хары-лаан:

— Областың күш-культура жу-ру Бугу-эвилелинч күш-культура хунун канчаар уткуң турары?

— Кызыла, райоңнар, колхоз-тар, совхозтар төптөргине күш-культураның яныз-бүгү маргалык даалары эртер. Бо чылды бистин областа ГТО-нуң нормазын 2282 кижжи, БГТО-нуң 814 кижжилер дуңгаан. Ол ийаиш спорттук 48 хей-нити инструкторлары,

80 судьялары болгаш 855 раз-рядчылары бестезиң.

— Спортчулар кандыг чедикши-кинерин чедип алганы?

— Бисте, илагылы амык спорт-чулар удуң чедикшиңгерлиг чедип алган. Чижээ, Кызылдың № 2 ор-тукмак школанынч өрөнкисини Николай Мумба хостуг хүреште Сибирянык болгаш Бракмы Чөөн чүктүн девискээр аайы-биле мар-галык амык бирги чериң элзеш, чемпион атты алган. а кол бөм-бүтүн талазы-биле областың би-ри оолдар командазы Чита ко-райга чоокта эрткен девискээр аайы-биле маргалыктаа ийги че-рин алган.

Кызылдың көдө ажыл-агый техникумунуң башкызы Илья Хасово РСФСР-ниң «Труд» ни-тиелинч Нальчикке эртен мар-галык амык киришкеш, спорт мастери атты алган. Спорттук дээр амылдакчылары Алексея Лутанин, Георгий Петрова, Алексей Ефимовка «Республика катэгоризация судьязы» деп бе-дик атты тымыска, а Иван Смо-жевский, Ана Житкова, Алек-сандр Абросимов оларны «Күш-культураның шыларангай амыл-чалчызы» деп хөрөк демдөз-биле шылаан. Ол ийаиш областың хак чемпиоңары Делеш-оол, Вейликиская, Чулуң-Суру, Виктория Есарева, мөгелер Ко-бу, Сюр-оол, чик атлеттер Аб-бан, Грудини олар бистин спорттук чоргарларыны.

— Спорттук материалды баа-залары, кадрларынык бижылаар талазы-биле кандыг хемчеглер ал-дының турары?

— Райоңнар төптөргинде, кол-хоз, совхоз бурузунде спорт ша-клары ажылдала немей кирип ту-рар. База Кызыла эрги электри стелпизаның бажынында 2 улуң залды, яныз-бүгү кабинеттерлиг күш-культура бажының чарты амылапта кирер. Бо чылдан эгел-леп күш-культура институттарыга ортукмак эртенде 10 тыза оол-дар, кыстары бөрдөп чорудар тусый чөпшөргөлдөп алган биз. Ол чоокку үеде кадрлар айтыр-ларыны шиптирээлери удуң ду-заның чедире.

Областың спорт ниитиледери-ниң болгаш организацияларынык Эвилели күш-культура ниитиле-ринч спорттук мержежиңи бадидер-биле бүгү хевирлеринч маргалда-лары, хоорайлар болгаш обла-стар аразыны эш-хуу жура-жымышкычарын мөөн сонгаар улаа-дараа организациястан, амык чонун, илагылы амык-тарынык спортке эвилелдери, оон массалык болурун чедип аларын бирги чертеңиң сорулазы кылдыр көрүп турар.

Спортчу кадрларынык белеткөөр

Школада чылдарың—1940 чыл-дан эгелеп спортка мынакшып, спорттук яныз-бүгү хевирлеринге сонуураалдым-биле кирең эгел-лээн мен. Баштай спорт талазы-биле кандыг бир мержежилди че-дип алары ындам-ла белен эвес. Ол чүте спорттук эки белетке-ден кол хамааржыр дээрзин би-лир болгай силер, спортчулар.

Спорттук белеткелди үргүлчү чо-рудуп, 1944 чылдан эгелээш кол бөмбүтүн, лыжаның, тыза хү-рештин хоорай, область маргал-дааларына киржил, а 1947 чыл-дан бээр-ле кол бөмбүтүнүң тала-зы-биле болуп эртел турар РСФСР-нин бирги чери дээш Бракмы Чөөн чүк зоназынык мар-галык амык мурунуң чылдарында дээр кол бөмбүтүнчү-биле кады элзэн каш катал киржил келди, бистин командамыс техни-ка талазы-биле белеткелдин көр-гүлү келген. Ыччалда-лаа спорт ниитиледеринин болгаш органи-зацияларынык область Чөвүлели-ниң эвилели сөөлдү чылдарда күш-культура болгаш спорт амы-лы экижилер, спорттук мерже-жилди бадидер дээш четес амыккап турары хомулаңчы-лыгыны спорт талазы-биле дээ-ди эртенге башкылар, тренер-лер чок болганында спортка мержежилдик амыктарын хүрээ-лени көңүч оожум өзүп турар.

Бизди тусый эртенжилер барза күш-культура амылы се-дидип, спорттук мержежилди бе-дик болтурунч аргалар бисте бар. Ыччалда бо айтырмык чөгүч кичанзегин салыын се-налдап турар мен.

Спорттук мержежилди бадидер эки белеткелди болгаш шырак тренерлер хамааржыр.

А. КУМАК, спортчу.

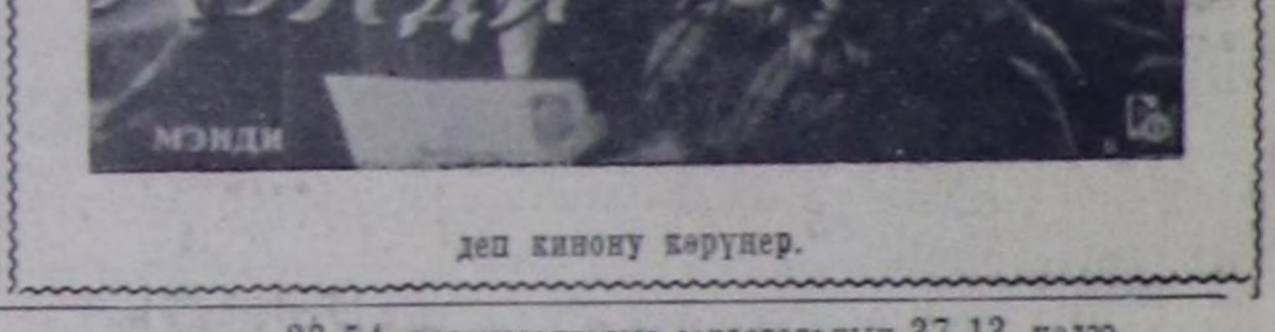
Редакторнуң ораналчысы Д. О. БЕГЗИ.

ТЫВАНЫН ХӨГЖУМ-ШИИ ТЕАТРЫ

Август 13-те Ногаан театрга В. Көк-оолдун «Хайран бот» деп шииз болур. Шиинин эгелээри — кежээкиниң 9 шакта. Касса кежээкиниң 5 шактан эгелеп ажылдар.

Дирекция.

ОБЛАСТЫН КИНОЭКРАННАРЫНДА

МЭНДИ деп кинону көрүрө.

Г. ПЕТРОВ, штатист.

РЕДАКЦИЈАНЫН АДРЕЗИ: Кызыл, Шетиникин куудучузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторунуң 24-63, редакторун ораалакчыныкың 35-24, партийни амылдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-34, харысалгалык секретарыныкың 37-13, көзө амыда-агы килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, өсөөк тургузуу, үндүрүп болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амылдакчы килдизиниң 25-38, бухгалтерияныкың 31-75, корректорларыныкың 20-60.

ТС — 00445. Чыгар № 1740. Культура өргөлдөдиг типпографиясы.